

► **Встановлено** відповідність розроблених навчальних завдань, у тому числі на основі синхроністичної таблиці, вимогам до компетентнісно орієнтованих завдань, доступність їх для учнів.

► **З'ясовано**, що календарно-тематичне планування з хімії й біології на компетентнісній основі сприяє планомірному формуванню компетентностей учнів. Розподіл вимог до результатів навчальної діяльності учнів за складниками компетентності спрощує моніторинг і контроль цієї діяльності.

► Результати дослідження **впроваджено** в методичних посібниках. У методичному посібнику «Навчання хімії учнів основної школи» визначено й виокремлено в змісті актуальні питання навчання хімії, розроблено відповідні рекомендації вчителям, розкрито предметне наповнення основних змістових ліній курсу хімії.

► зміст методичного посібника «Навчання біології учнів основної школи» спрямований на реалізацію наскрізних змістових ліній і використання компетентнісного підходу до навчання біології учнів 6–9-х класів, результатом якого є предметна (біологічна) та ключові компетентності.

► Рукописи методичних посібників з біології й хімії **підготовлено** до обговорення на науково-експертній раді з метою рекомендації їх до друку на засіданні вченої ради Інституту педагогіки.

РЕАЛІЗАЦІЯ НАСКРІЗНОЇ ЗМІСТОВОЇ ЛІНІЇ ГРОМАДЯНСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У КУРСІ ХІМІЇ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Величко Л. П., д-р пед. наук

Наскрізна змістова лінія **громадянська відповідальність** курсу хімії основної школи корелюється з **соціальною та громадянською** ключовою компетентністю. Останній присвячено величезну кількість праць, посеред них — матеріали міжнародних дослідницьких проєктів, виконаних за участі вітчизняних педагогів. У цих працях докладно висвітлено мету, завдання, компетентнісний потенціал, засоби й форми громадянської освіти; проаналізовано знаннєвий, діяльнісний і ціннісний складники громадянської компетентності, схарактеризовано учня, який володіє цією компетентністю. Розроблено навчальні програми, підручники й посібники з курсу «Громадянська освіта».

Основним резервом формування цієї компетентності й відповідної змістової лінії є зміст суспільствознавчих предметів. Водночас невикористаним залишається громадянське складник природничих навчальних предметів. Оскільки громадянськість є моральною категорією, то вона виражається переважно ціннісним складником предметної компетентності з хімії. Розвивати країну належить людям із почуттям громадянської відповідальності, які мають

активну громадянську позицію. Передусім учні мають бути ознайомлені з проблемами й потребами розвитку країни.

У дослідженні ми виокремили два аспекти громадянської компетентності учня, що можуть стати предметом уваги в навчальному процесі з хімії: патріотизм й усвідомлення взаємозв'язків між правами, свободою та відповідальністю людини.

Почуття патріотизму є підґрунтям громадянськості й виражається у любові до батьківщини в усіх проявах, зокрема в гордості за надбання вітчизняної науки. Було визначено теми навчальної програми й конкретні питання змісту, що дають змогу розкрити:

- діяльність наукових установ й окремих учених, які зробили внесок у розвиток теоретичної хімії, суспільного господарства, життєвих потреб людини;
- розвиток сучасних наукових галузей і технологій, зокрема нано- і біотехнологій;
- індустріальний потенціал України, що забезпечується видобувною та хімічною промисловістю;
- енергетичний потенціал країни, у тому числі завдяки застосуванню сучасних технологій добування енергії.

В аспекті усвідомлення взаємозв'язків між правами, свободою й відповідальністю людини розкриваємо такі питання:

- екологічно виважена поведінка в довіллі, громадянська відповідальність за його збереження під час виробництва, використання, утилізації синтетичних хімічних сполук;
- відповідальне ставлення учнів до вживання алкогольних напоїв і куріння;
- необхідність дотримання правил поведінки в кабінеті хімії як обов'язкових для всіх правил, що забезпечують збереження здоров'я.

Для опрацювання питань цієї наскрізної змістової лінії важливо спрямувати учнів на розв'язування реальних проблемних ситуацій, наприклад запропонувати їм викласти свої міркування щодо поліпшення стану довілля й взяти участь у таких заходах для набуття досвіду громадянської участі. Історія добування й використання природного газу на теренах України може стати темою міжпредметного навчального проекту (історія, географія, фізика, хімія).

У процесі дискусії доцільно обговорити, які законодавчі обмеження існують щодо продажу алкогольних напоїв і тютюнових виробів, чи порушуються тим самим права людини, чи позначається алкоголізм на добробуті ближніх та багаті інших питань, які можуть сформулювати й самі учні.

Навчання дітей на основі цінностей демократичного громадянського суспільства потребує створення відповідних зовнішніх умов: атмосфери справедливості й гідності у відносинах учитель–учень, співпраці між учасниками навчального процесу, вільного виявлення думки, її обговорення й ухвалення колективного рішення, відмови від патерналістських настроїв, але віри у власні сили.